

### บทที่ 3

## วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยที่ศึกษาเรื่อง การสื่อสารหลักธรรมผ่านอรรถกถาชาดก โดยจะศึกษาว่า มีพุทธธรรมใดบ้างที่สื่อสารผ่านอรรถกถาชาดกและอรรถกถาชาดก มีกลวิธีการสื่อสารหลักธรรมทางพุทธศาสนาอย่างไร โดยผู้วิจัยได้สร้างตารางวิเคราะห์ และศึกษารวบรวมความรู้จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย ดังนี้

### วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary research) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

#### 1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ประชากรที่ศึกษาในงานวิจัยนี้ คือ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ อรรถกถาชาดกทั้งหมดจำนวน 547 เรื่อง จากนิบาตชาดกที่เป็นอรรถกถา จำนวน 547 เรื่อง ของ คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติ ครบ 50 ปี กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร ปีพุทธศักราช 2540

กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ อรรถกถาชาดกทั้งหมดจำนวน 547 เรื่อง

#### 2. เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบวิเคราะห์อรรถกถาชาดก ได้แก่ แบบวิเคราะห์หลักธรรมทางพุทธศาสนาที่ปรากฏในอรรถกถาชาดก และแบบวิเคราะห์กลวิธีการสื่อสารหลักธรรม โดยมีขั้นตอนการสร้างแบบวิเคราะห์ ดังนี้

2.1 สร้างแบบวิเคราะห์หลักธรรม จำนวน 3 ข้อ โดยจะใช้หลักธรรมที่เป็นหลักการหรือหัวใจของพุทธศาสนาในการวิเคราะห์ นั่นก็คือ

2.1.1 การไม่ทำชั่วทั้งปวง

2.1.2 การทำกุศล คือ ความดีให้พร้อม

2.1.3 การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว

เนื่องจากเป็นหลักธรรมที่เป็นหัวใจของพุทธศาสนา เพราะเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ มีความครอบคลุม และเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงทั้งในระดับโลกียะและโลกุตระ (วคิน อินทสระ 2549:105-134, ทรัพย์ ประกอบสุข 2527: 35-36)

2.2 สร้างตารางกำหนดความหมายของหลักธรรมทั้ง 3 ประการ ดังนี้

ตารางที่ 3.1 ตารางแสดงหลักธรรมและความหมายของหลักธรรม

| หลักธรรม               | ความหมาย                                                                                                 |
|------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1. การทำความดี         | - การทำกุศลให้ถึงพร้อม ได้แก่ การทำความดีทุกอย่าง เช่น การบริจาคทาน เป็นต้น                              |
| 2. การละเว้นชั่ว       | - การไม่ทำบาปทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็นด้วยกาย วาจา และใจ ก็คือ การละความโลภ ความโกรธ ความหลง และมีศีล นั่นเอง |
| 3. การทำใจให้บริสุทธิ์ | - คือ การข่มกิเลสหรือละกิเลสออกจากใจ โดย การปฏิบัติสมณะและวิปัสสนา                                       |

2.3 สร้างตารางแสดงข้อกำหนดว่าหลักธรรมที่ปรากฏอยู่ในวรรณคดีทั้ง 547 เรื่อง มีข้อบ่งชี้เช่นใด

ตารางที่ 3.2 ตารางแสดงข้อบ่งชี้หลักธรรม

| หลักธรรม             | ข้อบ่งชี้                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
|----------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1. การทำความดี       | <ul style="list-style-type: none"> <li>- มีเนื้อหาเกี่ยวกับปัญญา</li> <li>- มีเนื้อหาเกี่ยวกับการคบคน</li> <li>- มีเนื้อหาเกี่ยวกับให้ทานและมีเมตตา</li> <li>- มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเพียรและความอดทน</li> <li>- มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเชื่อฟังและศึกษาศิลปวิทยา</li> <li>- มีเนื้อหาเกี่ยวกับการประมาณตน</li> <li>- มีเนื้อหาเกี่ยวกับวาจา</li> <li>- มีเนื้อหาเกี่ยวกับความกตัญญู</li> <li>- มีเนื้อหาเกี่ยวกับความมีสติ</li> <li>- มีเนื้อหาหลักธรรมเกี่ยวกับภรรยา</li> </ul> |
| 2. การละเว้นชั่ว     | <ul style="list-style-type: none"> <li>- มีเนื้อหาสอนให้ละความโลภ</li> <li>- มีเนื้อหาสอนให้ละความความโกรธ</li> <li>- มีเนื้อหาสอนให้ละความหลง</li> <li>- มีเนื้อหาสอนให้ละกิเลส โดยไม่ได้ระบุกิเลสแบบใดแบบหนึ่งโดยเฉพาะ</li> <li>- มีเนื้อหาสอนให้รักษาศีล</li> </ul>                                                                                                                                                                                                          |
| 3. การทำให้บริสุทธิ์ | <ul style="list-style-type: none"> <li>- เนื้อหาที่เกี่ยวกับการพรณนาคุณของการออกบวช</li> <li>- เนื้อหาที่เกี่ยวกับการทำความดีด้วยการออกบวช</li> <li>- มีเนื้อหาที่สอนเกี่ยวกับหลักการประพฤติธรรมต่างๆ</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                |

2.4 สร้างแบบวิเคราะห์หลักวิธีการสื่อสารหลักธรรมผ่านอรรถกถาชาดก โดยวิเคราะห์จากตัวละครเอก คือ การเสวยชาติของพระโพธิสัตว์ โดยมีกรอบในการเสวยชาติ คือ

2.4.1 มนุษย์

2.4.2 เทวดา

2.4.3 สัตว์ 2 เท้า

2.4.4 สัตว์ 4 เท้า

2.4.5 สัตว์อื่นๆ

2.4.6 อมนุษย์อื่นๆ

2.5 นำแบบวิเคราะห์ที่ได้ไปวิเคราะห์อรรถกถาชาดกทั้ง 547 เรื่อง

2.6 นำแบบวิเคราะห์ทั้งหมดมาตรวจแก้ไขความถูกต้องเหมาะสมก่อนนำไปใช้จริง

### 3. วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 รวบรวมอรรถกถาชาดกทั้ง 547 เรื่อง และศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในอรรถกถาชาดก

3.2 ศึกษารวบรวมข้อมูล เกี่ยวกับหลักธรรม อรรถกถาชาดก ทฤษฎีทางภาษา องค์ประกอบทางวรรณศิลป์ การสร้างตัวละคร และภาษาภาพพจน์จากวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือ

3.3 สร้างตารางแสดงหลักธรรมและความหมายของหลักธรรม ตารางแสดงข้อบ่งชี้ของหลักธรรมที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์

3.4 สร้างแบบวิเคราะห์หลักธรรมที่ปรากฏในอรรถกถาชาดกและแบบวิเคราะห์หลักวิธีการสื่อสารหลักธรรมผ่านอรรถกถาชาดกผ่านการเสวยชาติของพระโพธิสัตว์

3.5 นำแบบวิเคราะห์ที่สร้างไว้มาเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

### 4. วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 สำนวนเนื้อหาของอรรถกถาชาดก จากนั้นทำการวิเคราะห์ว่าอรรถกถาชาดกแต่ละเรื่องจาก 547 เรื่อง มีการสื่อสารหลักธรรมอะไรจากหลักธรรมทั้ง 3 ประการ คือ การไม่ทำชั่วทั้งปวง การทำกุศล คือ ความดีให้พร้อม และการทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว จากนั้นนำแบบวิเคราะห์ มาหาข้อบ่งชี้ของหลักธรรมแต่ละข้อที่ปรากฏอรรถกถาชาดก

4.2 จัดอันดับของหัวข้อของหลักธรรมที่ปรากฏมากที่สุดและน้อยที่สุดในอรรถกถาชาดก

4.3 วิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอหลักธรรม ว่าหลักธรรมแต่ละหัวข้อมีการนำเสนอแบบใด ชาดกแต่ละเรื่องต่างกันอย่างไรใด โดยการการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ

4.4 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณลักษณะ โดยวิเคราะห์เนื้อหาด้วยการพรรณนาวิเคราะห์เชิงอุปนัย ว่ามีหลักธรรมใดบ้างที่ปรากฏอยู่ในชาดกทั้ง 547 เรื่อง โดยอาศัยเกณฑ์การวิเคราะห์จากวรรณกรรมที่ได้ทบทวนมา และชาดกแต่ละเรื่องมีการสื่อสารหลักธรรมอย่างไร

4.5 สรุปผลการวิเคราะห์ทั้งหมดในรูปแบบของการบรรยาย และอภิปรายผลการนำเสนอหลักธรรมในอรรถกถา